

Ridiculum esse nobis persuadere, nos falli non posse.

Quomodo decipiatur nonnulli qui effectus quosdam frigiditatis adscribunt.

Huius rei historia ab ipso Matthiolo posita.

Datur etiam drachma Napelli, quid in de lectu.

Accidentia hinc dici potuisse a frigore emanare. Quid de opio sit statuendum.

Ex nimio vini spiritui hausto, eadem omnia accidentia quæ ex opio.

lector futurum putas, qui tyrones adhuc sumus? An nos extra humanam pos-
sitos conditionem censes, & errare a nobis alienum arbitraris?

Nunc *Matthiolo* quoque ut satisfaciat, tempus monet. Ego mehercle ut sincerè,
quod sentio, eloquar, non capio hunc arguendi modum, quo tam veteres ple-
rique, quàm horum asseclæ recentiores plurimi utuntur. Cum vident forte
fortuna, à frigore actuali effectum aliquem manifestum sublequi, siue hic
torpor sit, siue tremor, siue virium prolapsus, siue membri alicuius resolutio,
siue somnus præcipuus, quotiescumque eadem symptomata in humano alio
postmodum corpore suboriri animaduertunt, statim à frigore, & non aliunde
profluxisse, conclamatis quasi votis iurent.

Verùm vna hic nobis contra *Matthiolum* & dicta ratione philosophantes,
ab ipso *Matthiolo* posita historia sufficiat, & agmen claudat. Hæc autem
in Commentarijs ipsius in *Dioscoridi* librum 4. & caput 73. habetur. Is igitur
post *Aconiti* tractationem, *Napelli* vires enumerans (quod aliqui inter
Aconiti species recensent) hoc cum *Auicenna*, exalfacere & siccare ordine
quarto non negat. Et tamen hæc subsequenti symptomata ab eodem oriri
affirmat, quæ si à *Cicuta*, *Mandragora*, & *Opio* frigidissimis putatis venenis
emanarent, quin omnes à summo frigore originem ea ducere sibi persuade-
rent, nullus dubito.

Huius immanitatem ait se *Rome* vidisse Anno salutis reparatæ 1524. Mense
Nouembri in *Capitolio*, in quodam ad furem damnato, ut *lapidis Bezardiæ*
virtus aduersus venena exploraretur. Misero igitur huic *Napelli* drachma ex-
hibita fuit, quam ubi lumeret, assererat sibi videri, merum piper deglutire.
Accidentia autem hæc fuerunt. Post vomitum biliosum ac porraceum, aura
frigida in caput percipiebatur ascendens, stupor quidam paralyti similis, &
quasi motus extinctus: ita tamen, ut dum alterutrum brachium attolleret, al-
terum cleuare non posset. Dicebat sibi venas omnes quoque refrigerere.
Accessit & oris & oculorum conuulsio, facies liuida, labra nigra cernebantur,
& venter hydropicorum in morem attollebatur. Mente etiam mouebatur,
vnde modò cantare, modò plorare, modò de vita desperare, post septem tan-
dem à sumpto antidoto horas, ad se rediit & conualuit. Vides nunc ut cali-
dissimum venenum, frigidissimæ etiam ab alijs existimatæ causæ effectus re-
liquit? Ast *opium* hanc nobis controuersiam lucidissimè declarabit. Hoc
omnes vno ferè ore frigidissimum statuunt, quia sensum tollit, motu priuat,
& somnum inducit. Fateor ego à maximo frigore hæc fieri posse. Nam &
plurimos inter niues confedissee, dormiuisse, obrigiisse, & mortuos fuisse per-
noui optimè.

Ast conspexi his meis oculis ante hos triginta annos *Herbipoli* iuuenè quæn-
dam, cum magnam spiritus vini (quem *aquam vitæ* appellant, & aqua mortui
diei potest male ventibus, quos mori similiter ex superfluo huius vsu vidi) co-
piam absorbuisset, septem horarum spatio perstitisse absque loquela, immobi-
lem, ac veluti lethargo correptum, cui licet capillitium velleremus, eundem
verberaremus ab vno ad alterum locum transportaremus, mortuo tamen simi-
lis,

lis, nisi quod respiraret placidè, nobis visus fuit, donec exactis septem horis
vilo absque remedio ipsi exhibito, ad se rediret, nec eorum quæ ipsi accide-
rant, memoriam vllam haberet. Qui vino generoso *Matthiolo* maxime, in-
dulgent, somniculosi quoque sunt, & morbis frigidis plurimum, paralyti in-
quam, & Apoplexia tentantur. Et qui Naturalium rerum enarrationes legit,
is nouit *Crocum* calidum alimentum, & medicamentum simile quid præstare.
Amatus Lusitanus, ut apud *Scherkiu* videre est, recenset *Pislaurem* quendam
Agatonem, super duabus *Croci* sarcinulis dormientem, eadem nocte obiisse.
David Otto ex principalioribus mercatoribus *Neueris*, & amicis meis, hoc mihi
pro certo retulit, ieiun *Romam* rediisset ex *Aquilana* vrbes, in qua quæstum fa-
cere solet maximum ex *Crocis*, quod ibi & copiosissimum prouenit & præcio-
sissimum: contigit nimirum, ut præteritis annis, ex *Mulis* illis clitellarijs,
quibus sarcinæ ex *Croco* imponi solebant, plurimi interierint, ex solo illo stupe-
factiuo *Croci* & potentissimo odore, donec tandem antidotum ex *Allio* contulit,
& ut reor, aceto permixto, & naribus *mulorum* apposito, nihil tale amplius in-
terderent. Et quis ignorat, qui in *Germania* vnquam fuit, in temperatissimis
eundem tepidarijs, siue hypocautis, facilius longè sibi somnum ex calore obi-
tere, quàm sub rigido *Aquilonis* frigore? Et quid de *musca* dicemus & *cuna-
rium* motu? quibus non infantibus modò, sed adultioribus quoque in morbis
quibusdam & vigilijs pertinacissimis soporem conciliamus? Atque hæc om-
nia quæ calida, quæ frigida, partim nec calida nec frigida sunt, & eundem tamen
eundem diuersa licet, effectum in nobis produciunt. Concludendum igitur
existimo, hæc vniuersa aduersissima licet, in vno quodam conuenire oportere.
Cum vnus effectus, qui somnus est exempli gratia, vnâ tantum esse ne-
cesse sit causam immediatâ, si modò *Metaphysicorû* axiomata vera esse perhi-
bentur. Intelligis ergo, non solum & simplex frigus esse debere, quod somnum
producit, id quod Medicorum tamen schola quasi rota hæctenus stabilium.
Verùm hac de re forsitan commodiore loco plura dabimus. Quid igitur hinc
discimus? hoc, quod iam dudum inculcaui & improbaui, nos ad pauca, scilicet
respicentes, nimis esse properos in rerum causis reddendis, quæ longiori &
diligentiori plerumque indagine perscrutanda forent. Disputationem hanc, quæ
paulo acrior nobis cum *Plinio* & *Matthiolo* fuit, *Gesnerus* quoque olim attingit,
apud quem & veterum loca complura videre licet, quæ & ipsa non carent du-
bijs. An videlicet, *Salamandra* lactescente sua sanie, quam ore euomit, qua-
cunque humani corporis parte contacta, capillorum defluuium molitur?
quod *Plinius* quidem annotauit, an hoc potius eueniat ex cinere combusti
animalis? ut *Galenus* & *Paulus Aegineta* voluerunt, an magis ad hoc præstans-
dum hæc bestiola in oleo macerari debeat? ut *Dioscorides*, & *Plinius* similiter
alio loco censere visi sunt.

Est autem opinio hæc, quod capillos erodat, ab antiquis adæd recepta, &
approbata, ut *Q. Serenus* quoque in versibus suis eandem decantauerit, qui hi-
pissimi sunt.

Defluit expulsus morbo latitante capillus,
Seu rarè lauitur, seu vis epota veneni,

Crocus præstat quod opus in somno produciendo.

Calor prouocet quum.

Hæc omnia in alio conuenire debent, quàm in frigore. Vnus effectus vna causa est.

Aliud dubium, quomodo Salamandra inducat capillorum defluuium.

Seu Salamandra potens; nulliq. obnoxia flammis; ubi hinc dicitur
Eximi um capitiu tactu deiecit honorem.

Viderur hic per contactum venenosi illius humoris, destuuium capillosum fieri concedere velle. Veruntamen tot mendis scatur, tot vulneribus saucius est Serenus, vt quoniam haecenus a Medicis illectus & neglectus fuit, no absque iustissima ratione, huic Medicam, & Criticam simul manum adhibere statuerit Ioannes Baptista Vindthierius Philolophus & Medicus doctissimus, quem supra quoque laudau. Expectamus igitur propediem sanatum, ac restitutum hunc Poetam Medicum, varijs lectionibus ex Codicibus Vaticanis, ac commentariolis succinctis quidem, sed netuosis, & vtilissimis tamen illustratum.

Hoc vnum ex tot veterum auctoritatibus colligo, cum Salamandra ex pilothris sit, haec autem insigniter calida esse deceat, cu radices quoque pilorum erodant, mirari iterum me non satis posse, quomodo viri doctissimi nonnulli eandem frigidissimam esse scripserint, quae hac ratione firmare & corroborare potius capillos debebat.

Est & hoc in Salamandris, non satis recte ab antiquis obseruatum, quod haec fetus nimirum expertes sibi persuaserint. Plinius lib. 10. cap. 68. Quadam verò gignuntur, ait, ex non genitis & sine ulla simili origine. Ex ijs quaedam nihil gignunt vt Salamandra. Neque ex ijs genus masculinum seminatum, sicut neque in anguillis omnibus q. quae nec ouum nec animal ex sese generant. Neurum est & ostris genus, & ceteris adherentibus rudo vel saxo.

Verum de Salamandris eruditissimus Medicus & Criticus Dalechampius huic eundem Plinij locum recensens, oculari inspectione edoctus, contrarium nos docuit. Ex grauida Salamandra, ait, mense Martio, dirupto ventre plus, quam triginta fetus ad huc palpitantes, & in aqua nantes, ac plus quam triginta oua prodierunt. Ego quidem faminam vidisse memini pregnantem cum ouis, tum catulis plenam, alijs inchoatis tantum, alijs iam perfectis gradientibus & in aqua natantibus, vt falsum esse, quod tradit Plinius, nihil eas gignere manifestum sit. Huic assentitur Bellonius, & alij, qui volunt Salamandram ex ouis primùm in vtero conceptis, catulos sine villo inuolucro excludere, quod huic proprium hoc sit, in genere lacertarum, quemadmodum proprium est viperis in genere serpentum, viuos parere.

Haec testimonia faciunt, vt neque in ostris facile Plinio & Aristoteli fidem adhibeam. Voluit autem hic, vt gnauiter caput 15. lib. 5. de Hist. animalium perlegenti patebit; Cum purpuras, tum etiam reliqua testis inclusa è limo fere & materia putrescente oriri. Cum enim haec omnia saliuam quandam veluti sauaginem emittant, ait, hanc vbi rupta est, humorem quandam in terram demittere & ibi gigni purpuras.

Veruntamen fidelissimi duo Aristotelis Commentatores Augustinus Niphus, & Iul. Cels. Scaliger, magistri sui decretis non viquequaue subscribere videntur. Hunc enim Aristotelis locum, Purpurae igitur verno tempore eundem in locum congregata faciunt id, quod vocant sauaginem; Explicans Scaliger: Est igitur, ait, quasi modus coeundi si conueniunt, vt quasi à mare & semina emittatur salinae generis. Quapropter hunc sensum Aristotelis latinis verbis enuncians ita expressit Plinius lib. 9.

Q. Serenus de stuuum capillorum etiam à Salamandra fieri scribit

Si esset frigida Salamandra deberet potius capillos firmare

Error vereturum qui dixerunt Salamandras fetus carere.

Recitiores quidam Salamandras viperarum instar catulos viuos parere videntur.

Rationes cur dubitetur, quoque an ostris sit fetus defectus.

Niphus & Scaliger contra Aristoteli sentire videntur.

lib. 9. cap. 37. Purpurae congregantur verno tempore, multumq. attritu lentorem cuiusdam cere saliuant. Hunc attritum agnouit, hic autem quid est aliud, quam quaedam forma coitus? Coitus autem inter marem & feminam datur. Quomodo ergo idem scriptor lib. 10. feminas aut mares in ostris, hoc est, in omni genere testat indutorum animalium, negare potuit? Et quando Aristoteles ait, Ex humore illo in terram effuso gigni purpuras exordio admodum exiguo consistentes. Et per angustiam veluti vna specie satum formari. Niphus haec verba ita declarat. Hic igitur ex saluatione emissa tanquam ex seminario mucore purpurae gignuntur. Et paulo post, Concludit demum Aristoteles qua forma formetur factus (purpurarum) sui initio, & vult illum formari similitudine racemi vna, vti etiam de apum sacificatione poeta dicit: Confluere & lentis tuam demittere ramis.

Unde dicit Aristoteles. Itaque per angustiam fetus formatur specie vna. Id est ad similitudinem vna, quando inuoluitur in se ipsa propter loci strituram. Hic igitur perspicuum est, fetusus testaceorum non fieri, nisi facta congerie prius ex mucore illorum tanquam ex Seminario (ecce femine vim admittit) & ad modum racemi vna, cum vna incipit fieri.

Ego prorsus nihil dubito, si quis Microscopio, hoc est, à me hoc nomine donato perspicillo vti vellet, quo res minutissimae triginta mille vicibus & amplius grandiores, quam in se sunt, apparere solent, veluti supra, cum de Lynce agerem, ex Arithmeticis & Geometricis principijs deduxi, & sauaginem hanc examinare posset, quin in hac, oua testaceorum manifestissima reperturn esset.

Hoc oculorū praefidio Princeps Celsus noster plurimas plantas haecenus à Botanice sine semine creditas, distinctissimis seminibus luculenter turgentes per Pictorem suum ad hoc operis designatum in cartis delineari curauit. Mirareris in Polypodio minutissimos eos puluiculos foliorum dorso adherentes piperis grani magnitudine spectabiles, existimatos haecenus à Natura tantum cōcessos esse in herbulae ornatum, quos Princeps quidem ante Microscopij vsum iamdiu in libris suis feminis nomine donari debere celsuit, & ita huius generis plantas Terigifetas merito nuncupauit. Sed huic similes innumeras alias Obseruationes, ac nouas penè dixerim, naturas à Principe detectas habebimus, cum olim imperfectarum Scirpium libri sui & lucubrations lucem aspiciet.

Hoc eodem microscopio Franciscus Stellutus Lynceus, tam mirabile nobis anatomem praebuit partium omnium externarum, quae in Ape sunt minuto animalculo, oculorum inquam, lingua, cornuum, iuba, aculei, pedis, digitorum aliarumq. & nuper in æs incidi commisit, atque felicitati VRBANI VIII. dedicauit, vt haec omnia malim te oculis tuis intueri, quam rudi meo calamo adumbrare.

Accedit hoc maximum probilitatis indicium, ostrea & conchas genitalia femina terris committere, & fluminibus, ex quibus noua soboles sublati matribus paulatim renascatur. Experti sunt id Germani nostri in conchis margariferis. Licet enim Sinus Persici perla omnium praestantissimae celebrentur, quibus cedunt illae quae in Insulis Zeilan, Sumatra, Barneo & Indijs Occidentalibus reperiantur; habet tamen Europa suos quoque vniones, veluti in Historia gemmarum enucleatissima Anselmi Boetij, Rodulphi secundi, olim Medici eminentissimi videre est, vbi perlarum feraces nominat Scotiam, Silesiam, Bobemiam, Lubarungiam, Vauilandiam, Frisiam, oblitus nisi fallor pretiosarum margarita-

Siquis microscopio infusa purpurarū vteretur, forsitan in hac oua reperiret.

Princeps Celsus platas sine semine creditas, feminis scateere demonstrat.

Terigifetas plae Principis Celsi.

Franciscus Stellutus Lynceus mirabilem Apis anato mem nobis dedit.

Coniectura quaedam ostreae non ex puri humoris nasci.

In *Ilfa* prope *Passauum* optime margaritæ reperitur.

Io. Carolus Liber Baro à Kirchberg vir doctus, & nobilis.

Videntur cochæ margaritiferae feminum in aquis relinquere.

Marquardus Liber Baro à Schyvendi Passauensis Episcopus & Principatus dignus Administrator. Cur auctor ad ouorum considerationem hic transeat.

Consideranda sunt primo oua galinarum, notiora.

Exactissime de ouo & pullo scripsit Aquapendens Io. Prauotius doctus. Medicus publicus.

gargarum, quæ in *Ilfa* fluuio inueniuntur, prope *Passauum* Germaniæ Urbem percelebrem & vetustissimam. Veluti mihi iam retulit eiusdem Urbis Ecclesiæ Cathedralis Canonicus & Officialis generalis, Græcè & Latine doctissimus ac Iuris peritissimus *Ioannes Carolus Liber Baro à Kirchberg* nuper ad *Santitatem suam* à Serenissimo *Archiduce Leopoldo Guilhelmo, Ferdinandi secundi filio* missus, quem ex antiquis meis amicis & fautoribus honoris causâ nomino. In hoc itaque fluuio *Ilfa*, ob subiectum puto solum, nigricante semper aqua conspicuo, ad determinatum ac trium solummodo milliariorum spatium, *Conchæ* eiusmodi *margaritiferae* nascuntur, quæ *uniones*, in candore, læuore, magnitudine & orbe, aliquando etiam Orientalibus vix inferiores, producunt. Cum autem ante complures annos, sedem ibi exercitus quidam fixisset, tam nobilis prædæ avidissimi milites, *Conchas* per totum illum fluuij tractum expiscati sunt, vt vix paucæ adhuc ibi superfuerint. Quæ tamen aqua *concharum* earundem denuo copia abundat. Quod euenisse à seminio relicto, & temporis progressu ad maturitatem perducto, an non rationi valde consonum est & probabilissimum? Locus autem hic tam religiose custoditur, vt nemini licitum sit hic piscari, præterquam *Episcopo*, qui idem est *Sereniss.* *Archidux* iam supra cum honore laudatus, & eiusdem *Administratori*, qui est Illustrissimus & Reuerendissimus *Marquardus Liber Baro à Schyvendi, Casari & Imperij Principibus* ob summam prudentiam carissimus, quem ego ante hos triginta annos *Romæ* colui, & nunc quoque benefactorem liberalitissimum experior.

Commodum accidit, vt de *Ouis* hic simul sermonem aliquem instituamus. Est enim hic *stellio* noster *Nouæ Hispaniæ* ex *Lacertarum* genere. *Lacerta* autem *Aristotele* lib. 5. cap. 33. *Hist. animalium* teste, per oua generationem suam propagant, quæ sponte in terrâ aperiuntur, vitam enim earum annum non compleri, sed per se mestrem finire aiunt. Ego autem sapientissime harum oua in vasis terrâ arida plenâ, sed stirpibus destituta in hortulo meo domestico, reperi, examinaui, & modo recentia, modo intus nascens animalcula vidi, atque depingi curauim.

Et quoniam curiosum hic quoque lectori vt opto, ita vt nanciscar, fore spero, in huius gratiam expatiabor non nihil, & quomodo in ouis animalium generatione peragatur, aliquid saltem delibabo. Veruntamen quia rarò *Lacertarum* atque *Serpentum* oua nobis in conspectum sese offerunt, quæ animalia latebras quærunt, à manifestioribus verò & notioribus ad occulta magis, & obscuriora nos procedimus, *Gallarum* autem nobis oua & inspicere frequentissimè, & pullorum natales vbique intueri conceditur, ex horum notissimorum cognitione abstrusiora, veluti quodam parallelo factò, indagabimus.

Attamen hic iterum, quod supra de *Aldrouando* quoque in *Psittaco* iudicium tulli, post *Apellem* pingere videret, si quod accuratissime profecutus est argumentum, de *Oui* & pulli formatione *Hieronimus Fabricius ab Aquapendente*, immortale *Patauinae scholæ* ornamentum, nunc ego vel renouare, vel innouare attentarem. Quia tamen ante hos septem annos, priusquam veli librum posthumum *Ioannes Prauotius Germanus*, ex eloquentissimis & primarijs vniuersitatis *Medicinæ practicae Patauij* professoribus, & Horti simplicium Antistes, *Caroli Medici Cardinalis Amplissimi* honori dedicaret, ego quoque in hac palestra

stra exercuissim, vt fami meæ, qua in rerum naturalium studia innato quodam impetu feror, satisfacerem: non vereor ex meis etiam laboribus, hic aliquid & fortassis ab alijs indictum atextere, & *Aquapendenti* modo suffragari, modo veritati addiditior, eidem, & si res ita ferat, *Aristoteli* quoque refragari.

Duo autem sunt, quæ ego præ omnibus examinanda suscipiam. Primum, an reuera ouum, dum *Gallina* id parit, tenero seu molli cortice exeat, & vbi quamprimum aerem expertum est is, indurescat? Secundum, ex luteo ne, an ex albumine pullus nascatur? Video enim his de quæstionibus doctissimorum hominum rixas, & publicis consignata monumentis argumenta pugnantia agitari. Id quod satis stupere non possum, hæctenus nihil ferme certi, in re tam leui & mulierculis propemodum ridenda, à summis philosophis decretum fuisse. Sed his nempe magis placet sub vmbra veterum scripta euoluere, quam De I & Nature opera curiosa indagine in propatulo reuoluere.

Et *Aristoteles* quidem lib. 6. cap. 2. *Hist. animal.* ex *Gazæ* versione hæc sentit. *Vbi perfectum est (ouum) absoluitur, atque exit putamine, dum paritur, molli: Sed protinus durefcere, quibuscumque emergit portionibus, nisi morbo vuluæ defecerit. Scali- ger hunc Aristotelis textum Græcum his paulò alijs verbis interpretatur. Cum verò perfectum fuerit, absoluitur atque exit. Quo tempore è molli mutatur in durum. Cum enim egreditur, nondum concretit: & simul atque prodijt, spissatur, ac durefcit. Nisi morbo quopiam præuentum sit. Ad hæc nihil aliud. Scaliger, quam, quod *Gazam* reprehendit, qui de suo addiderit, quibuscumque emergat portionibus. Quæ quidem ex *Plinio* huc transtulit etenim lib. 10. cap. 52. Exeunt (ait *Plinius* oua) à rotundissima sui parte, dum pariuuntur, molli putamine, sed protinus durefcere quibuscumque emergant portionibus.*

Aquapendens laudari sui opusculi capite secundo hæc scribit. Etenim *Aristoteles* & cum eo *Plinius* dicit, corsicem non intus gigni, sed cum ouum editum est, atque prout exit, ita ab aere externo obdurari. Calore externo euaporante humorem. Et quando quidem hic *Aristotelis* tutelam & suffragium implorat *Aquapendens*, & hunc indenti, & quam sibi ipsi constet, Sic itaque, primo de *Gener. anim.* cap. 8. decernit. *Aues & quadrupedes oua edunt perfecta, quæ vt seruari possint, duro iam consistunt putamine oportet. Sunt autem quamdiu increscunt, molliora. Testa autem efficiunt calore externo euaporante (hoc est consumente) humorem. Itaque calidum esse locum, in quo id fiat, necesse est. Talis autem locus est, quippe qui cibum concoquendo perficiat. Quod si oua contineri in vuluâ necesse est, vuluam eorum, quæ oua edunt perfecta, sitam esse ad sepeum necesse est, eorum autem quæ imperfecta, infra ita enim in promptu erit. Et suò vero natura, vuluâ propensior ad situm inferiorem, quam ad superiorem est, nisi quid aliud opus natura impedit, infra est enim exitus eius officium.*

Augustinus Niphus hunc locum ingenue explicas, ait ouorum cortices indu-rari ex *Aristotelis* doctrina quam hoc loco protulit, non extra *Gallinam*, sed intra hanc ipsam, & loco quidem illo, qui *Septo* siue *succincho* est vicinus, sub ipso nempe pectore, ibique foueri à calore nõ extimo aeris, sed in imo anima- tis. Hic enim internus calor vt *Aristoteli* videtur, consumit huiusmodi, quod

Duo in ouis an-chor examina-bit. Primum in ouum molle edat.

Supina desidia no- strorum phi-losophorum.

Quid Aristoteli de cortice ouis sentiat.

Hic vult corticem intus mollem esse extra in durefcere.

Plinius Aristotelis subscitib.

Aquapru-dens Aristoteli suffragatur.

Aristotelis verba.

Indurata esse oua non ab omni- bus alijs mollioribus.

Augustinus Niphus vult Aristoteli docere, ouum intra gallinam indurescere.

in molliori adhuc testa consistit, hancq. indurat, cum terræum quasi solum relinquitur. *Aquapendens* ergo, ex hoc adducto philosophi loco, opinionem suam parum feliciter fulcire poterit. Aliam igitur machinam mouet, nouasque copias ex 3. de Generat. animal. cap. 2. adducit, ubi hæc leguntur. *Perfecto ouo, durum ac rigidum euadit, ita modicè, ut exeat adhuc molle, dolorem enim moueret, nisi ita exiret, egressam statim refrigeratum duratur, evaporato humore quamprimum, qui exiguus inest, relictaque portione terrena.* Niphus hic in latino suo textu non ponit *frigus*, qui si à frigore voluit indurari oui corticem, oblitus est se supra à calore sub septo transuerso vigente, hoc fieri pronunciaffe. Et quicquid demum de frigore sit, contradicit sibi *Aristoteles*, quod modò extra *Gallinam*, modò intra eandem corticem obdurefcere docuerit. Et in hoc hallucinat turpiter, quòd *ouum* cortice obduci, sub *Septo transuerso* exiltimauerit, cum hoc in loco non reperitur, nisi merus, purus & purus oui vitellus, abique vllò albumine, nedum cortice, quem infra circa podicem, in vtero suo ad hoc muneris destinato acquirat: quem quoque vterum, vuluam, siue voluam, idemmet *Aristoteles* in *Gallinis* hoc inferiori loco consistere pernegauit, & animalibus saltem illis assigauit, quæ oua pariunt imperfecta, quæ omnia veritatis lucem, ignorantiarum nubibus obscurare mihi videntur.

Alim Aristoteles locus in quo vult ouum non intra, sed extra gallinam corticem durum acquirere.

Aristoteles, quo in loco ouum acquirat iuum corticem.

Et lapis est in vtero gallinæ ad investigationem.

Aquapendens primo contra opinionem Aristotelis disputat.

Sed au hor graui argumento defendit Aristotelem ex ouo in Testudine reperio.

Quid igitur hic faciat, tentetvè *Aquapendens*? diu multumq. in vtramq. se partem versat torquetq. Ac imprimis ratione & experientia Aristotel. aduersatur, atque oculata se fide, durum in ouo corticem intra ipsam *Gallinam* reperisse. Fæminas etiã hoc faceri, dum digitis duriem oui, quod in ox *Gallina* emissura est, in abdomine perterant. Prætere dicitur, quòd in ox *Gallina* in partu, tam citò, ac momento velaci temporis, duro cortice ouum rigescere. Et quando *Gallina* molli cortice ouum peperit, quod non rarò euenire assolet, haud ideo corticem illum indurescere. Friuolum etiã *Aristotelis* argumentum esse, quòd de dolore mouet, qui *Gallina* inferretur, nisi hæc molle ouum extraheret. Mulieres enim in partu, longè quid mirabilius præstare, cum factus bene corpulentos, per angustum adeò claustrum propellant. Sed ego ex mea parte pro communis honore Præceptoris, hoc argumentum addidero. Est mihi domi *terrestris* (sceleron *Testudinis*, semispithamæ longitudine, in qua emortua, ouum reperimus columbino paulo minus. Hoc si per medium secundum longitudinem secuissem, possibile haudquaquam fuisset, vt medieta huius siue intrasset, siue exisset per illam capacitatem, quæ ad caudam & podicem est animalis, inter superiorem inferioremq. testam, carne omni membranisq. iam denudatam. Quæ ratione igitur hoc integrum ouum, per angustissimum eundem isthmum inestinis oppletum, carnis cinctum, & membranis obseptum penetrare potuisset? ne quicquam nunc dicam, de ossa vtriusq. corticis, arête loca illa fringentis, duricie, & renitentia. An non igitur meruissimè dicturus fueras, hoc ipsum ouum, vt per meatus illos angustissimos erumperet, si durum fuisset, aut rumpi, aut mollissimum certe ac cezæ inat flexibile euadere debuisset?

Aquapendens tandem & ipse posthabitis omnibus à se allatis rationibus, pro tribu-

tribunali sedens æquus sit *Aristotelis* Iudex, & hunc in modum tulit sententiam. *Hæc rui dixi, ita probabiliter diu sustinebam, quia tamen ratio omnis quiescat oportet, ubi experientia refragatur. Ideo concedo quoque ego ouum cortice obductum, & constitutionem inter molle & durum adeptam, iam in exitu statim impensius obdurari, crescente circa putamen è vestigio propter humoris evaporationem, ve ait Aristoteles, viscosa ac tenaci quadam humiditate: cum qua madefaciens in tota superficie ouum nascitur, & recenti cortici adherescens exiccatur, obduraturq. frigido ambiente nonnihil interea conferente. Id quod facile intueberis, si Gallinam domesticam domi habueris, & ouum ei in exitu dextrè manu arripueris. Hæc *Aquapendens*, qui absolutissimam tamen nobis historiam, de pullo & ouo anatomicè, & physiologicè enucleatam tradidisse visus est.*

Laudibus extollit veteres *Plinius* lib. 2. cap. 46. In ventorum indagazione, quòd his orbe etiam discordi, & in regna, hoc est, membra diuiso inter bella præsertim, & infida hospitia, cordi fuerit, rerum naturalium, obseruationes prodere. Sui verò temporis desidiã deplorat, quòd pace tam festã, tam gaudente prouentur rerum, artiumq. principe, omnino nihil addiceretur noua, inquisitione, immò ne veterum quidem inuenta perdiscerentur. Hoc nos de nostri seculi hominibus conqueri non possumus omnibus. Plurima iam patient, quæ olim latebant. Regnat tamen, nescio quæ socordia, aut inuidencia dicam, in nonnullorum pectoribus adhuc, quæ nouarum rerum inuentoribus detrahit, pro sciolis hos, & ardelionibus venditat, quasi *Natura* inexhaustos suos thesauros, iam olim omnes profudisset, & veterum inuentis standum, quiescendumq. esset solis, nec his amplius quicquam adiungi possit profuturum. Magna fateor, apud me veterum est authoritas, & existimatio, plus tamen *matris*, hoc est ipsi *Nature* vetustissimæ, quam filijs huius tribuo ponderis, & venerationis. Quapropter cum experientis crebris, aliquid, quod à veterum decretis dissonat, in rebus ipsis reperio, hoc ego pro *Nature* lege habeo, huic me addico, hoc alijs pro veritate vendo.

Nunc igitur argumentum dicam euidentissimum, cur *Aristoteli* & affectis ipsius in hac, quam de cortice oui agimus, controuersia, applaudere vsque quaq. non valeam. Id præmonere autem conuenit, quòd si quispiam, in aliqua problematum physicorum opinione pertinaciòr inanere, in animum suum induxerit, tot ipsi effugia præsto esse, vt illam couincere vix vnquam valeas. Et vt ouum hoc nostrum, in exemplum nunc ducamus. Siue hic aduersus *Aristotelem* dicas, & vidisse, & suppositis manibus, quòd muliercula aliquot mihi faste sunt, excepisse *gallinæ* partum, hoc est ouum duro cortice repletum, siue in gallina mortua & calente adhuc te tali reperisse. Facillimè respondet, vt hoc à frigore, vel expirante, atque debilitato, animalis calore; ita illud ab aere ambiente temporis momento contingere. Sic *corallium* sub aqua molle, ab hac extractum confertim obrigescere. Et quandoquidem ita volunt, iubentque; ita opinantur & insaniunt, ne similis ipsis euadas, tempus differendo teras, & vt dici solet, aquam verberes, vel ipse des manus illis, aut disputare cum eis cesses oportet. At quam nunc probationem dabo, nisi & ego mente labor, conuincer illos solidissimè.

Aquapendens tandem proinde fauorabiliter concludit. In hunc modum.

Plinius veterum diligentiam laudat in rerum naturalium inquisitione. Sed sui temporis socordiam vituperat.

Nunc nouarum inuentores à non paucis culpantur.

Major est habenda Nature matris, quam filiorum eius authoritas.

Vix aliquis obstinatis ingenijs satisfacere potest.

Argumen-
tum Hercu-
leum quo
probat
ouum intra
gallina ha-
bere durū
corticem

Contigit domi meae, ut una ex meis gallinis quae cum ferocior paululum esset, & alarum partem ipsi, ob id familiares mei detruncassent, arrepto irrito volatu, ex alto admodum loco, in vicini cauedium praecipitem se dedit, & mortua subito remanserit. Hanc ubi aperiri iussissem, reperi ouum, quod intra horae spatium deponere forsitan debebat, in utero inferiori disrumpitum, albumen & luteum per totam uterum dispersum. Ego corticem diligentissime contemplan, inuenio illum adhuc quidem calentem, sed plus, quam in centum particulas, vitri instar fragilissimi, diffractum, pellicula tamen illi, quae immediate eidem subtrahitur, pertinacissime adhuc haerentem. Viden, ut nullus tibi amplius diuertedi aut elabendi angulus relinquatur? Qui hic cortex durus, ac ruptilis fuisse dicatur necesse est, non enim aliter vitrorū more, frangi in tot minutas portiunculas potuit. Sed neque utriusque gallinarum situm & locū, in quo ouum formaretur, Aristoteles nouit, nempe in animali (quod miror) domestico, vbiuis locorum prostante, & mensuram omnium amico. Vt vitio nobis, vertendum, minime sit, si nos quoque in illarum bestiarum partibus declarandis caecutiamus, quae aditus colunt inaccessos.

Aristot.
ignorat
uterum
gallinae
fomen.

Hanc ego
pudioribus
rudem sal-
tem dabo

Vbi & quo
modo ouū
ormetur

Ouarium
Infundibu-
lum

Vteri supe-
rior pars

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

Infundibu-
lum

In tyronum autem Medicinae saltem gratiam, gallinarum utriusque anatonem, ut is se meis manibus aliquoties obtulit, adumbrabo, neque enim exactiorem descriptionem tempus & locus hic mihi permittunt.

Sub thorace igitur, aut sub septa, ut ait Aristoteles, ouarium est, aut vitellarium, siue vitellorum racemus, qui ex meris constat, necdiciturque vitellis ouorū minimis, mediocribus, maioribus. Et in hac quidem gallina maiores, qui semper in summo loco, sicut nucis auellanae magnitudinem aequabant. Horum vnus post alterum abruptitur a petiolo suo, quo haeret, & per tubulum quendam infundibuli formae efficitur, ac longum auricularem digitum, tenuioris substantiae, ouario haerentem, descendit in aliam cauernosam partem, siue vas quoddam oblongum, instarq. intestini conuolutum, habens foris secus capillares suas, ac veluti venas melaeraicas adnexas. Huius substantia interna candida est, & rugosa. Rugae autem vermiculorum formam non per transversum, sed per oblongum positorem referunt. Est huic longitudo, si extendatur, spithamam & media, capacitas tanta, quae facile digitum indicem admittat. Per hunc ductum, siue vteri partem (Aquapendens secundum uterum appellat) vitellus paulatim descendit, & forsitan etiam albuminis portionem in itinere hoc assumit, donec tandem per alium ductum instar parui intestinuli, in ipsum vitium uterum detrudatur, vbi tam diu persistit, donec cortex illi durus & perfectus inducatur, & ex hoc demū loco a gallina excludatur. Vterus hic extēdi insigniter, tantūque, quantus ad capiendum ouum sufficit, fieri potest; quem si exterius intuearis, pellem esse dices, non septam eiusmodi, melaeraicas amulantibus venulis, sed his per corpus eiusdem disseminatis. Interna superficies subfusi est coloris, & plurimis inaequalitatibus non vermium formā variegata, sed tuberculis copiosis grana milij aut canabina, imitantibus exasperata, & hoc loco, ostenditur exitus per canaliculum quendam, paulo maiorem quam illum esse dixi, per quem ingressus eidem fuerat. Estque finis huius prope podicem, vbi Sphinctere clauditur musculo; qui in hac gallina admodum conspicuus erat, annu-

lum

lum

lum apprimē referens, qui auricularem digitum informare potuisset. Prope hoc foramen, vicinissimum erat aliud, ipse nempe intestini recti finis, & ostiarius musculus, sed praeter altero vix conspicuus. Quod si stylum per hoc adigas, in ipsum intestinum rectum, & non in uterum penetrabis, quod facies tamen, si per prius foramen illum ipsum intrudas. Hoc interim studiosē hic monere volo, in illis gallinis, quae oua non pariunt, tam ouarium quam sublequentem uterum (Anteuterum à me vocatum) & ipsum infernum uterum, perfecti oui receptaculum adeo delitescere, ut vix appareant. Quare hac in re licet friuola, eo verbosior paulo fui, quo magis mihi displicet laconicos nimium Praeceptores nostros fuisse.

O quam desiderarem ego nunc, quod toties iam optaui, ut philosophi nostri simul, cum veterum, Plinij praesertim & Aristotelis, verbis, res ipsas, an haec cum eorundem dictis congruerent, in animalibus saltem considerarent.

Sed proh dolor! haec vota sunt solummodo, & vereor ne verissima sint, quae M. Antonius Vlmus phil. & Medicus Bononiensis doctissimus, quondam in sua, acri ingenio elaborata, physiologia Barba Humane conquestus est his ipsis verbis. Ne fuit mortalium sapientum Aristoteles homo felicissimus, qui vniuersam posteritatem catenatum habuit mancipium. Vnusquisque satagie & miscet mare calo, ve saltem verbum ipsum exponat, quouis machinarum genere adhibito. Tam sapienter omnes ferē illius cerebro, adeo suavis est desidia. Atque ego haec, solo hoc fine refero, ut magnum hunc virum, in quem ut multi censent, Natura omnes suas videtur dotes effudisse, quiuis imitari tunc studeat, cum illū videat, rebus ipsis manus admouisse, & non vniuersaliores, remotas, & longinquas causas attulisse, quod ipse etiam in antiquis philosophis nonnunquam reprehendit. Hac enim ratione Logice potius, & Philologicē, quam physicē & realiter philosopharemur.

Soler autem Vlmus ratione & experimentis plurima, hoc libro aduersus veterum dogmata agitare, quae ad Barba humana naturam, finem & vsum spectat, vix ab alio quoquam cogitata & animaduersa. Hunc adeat Lector, suadeo, si causas nosse velit, cur Barba in mulieribus aliquando erumpere sint solita. Veluti hesternae ego die, quae fuit vigesima Iulij anni huius salutiferi 1627. In hac ipsa Vrbe Romana in circo siue platea agonali, & plurimi mecum cum admiratione viderunt feminam quandam, viuam sanamque 48. circiter annos natam, cui barba nigra, densa semipedem longa, ex mento dependebat. Labia quoque tam superius quam inferius, maxilla utraque, & submentum, pilis nigris longisque obsita erant.

Est autem haec femina rustica, ex Castello quodam Cumuli dicto, Asculanae Dioceseos oriunda, quae suum quoque maritum secum ducit. Estque haec tota rei historia, sicuti ipsamet mihi fassa est. Cum annorum esset quatuordecim, coniugium iniit cum hoc suo marito, cum quo octodecim annis sana, vegeta & mensuris bene procedentibus, sed sine grauidatione vixit, quibus exactis, impleta à marito fuit, & silium peperit, lac quoque praebuit, & alium post biennium genuit. Cum verò uterque moreretur, ipsique paulatim menstrua subsisterent, sexto post horum suppressionem, mense, capilli sub temporibus plures ipsi enati fuerunt.

Vbi excre-
menta emit-
tantur.

Gallinae
que oua
non parit
vix conspi-
cuis habet
veros.

Votum Au-
thoris vt
quilibet ex
verbis, res
ipsas con-
sideret.
M. Ant. V-
lmi de Ari-
stotele cet-
tura.

Arist. mag-
ni facien-
dus vbi res
ipsas cum
verbis con-
gruentes
habet.

Vlmus
dum natu-
ram inda-
gat, pluri-
ma aduer-
sus veteres
doctet.

Rome visa
mulier be-
ne barbata.

Historia
huius mu-
lieris bar-
batae.

Barbescere
capit pri-
mo sub te-
poribus.

Et pari-

Et pariter mollem malis demittere barbam inceptit, vt Lucretius canit. Postea in mento & dictis iam locis consimiliter pili eruperunt, hirsutaq. facta est in pectore, intra mammas, quas nobis fœmineas iam dudum fororiantes, & beneturgidas ostendit, qui pili omnes cum capitis crinibus nigri sunt, veluti, ac facies subfusca apparet. Cumq. ita vernarent dubia lanugine male, & mentum hirsutam quoq. fieret, verecundari capit, & simul, non semel tantum, pilos sibi abradi procurauit, qui importunius magis magisque repullularunt.

Posset nonnemo ex Plinij loco lib. 11. cap. 37. arguari, hoc ipsum frequentissimè olim Romanis matronis contigisse, sic enim illic scribit: *Intra oculorum mala homini tantum, quas prisca genas vocabant, duodecim tabularum interdictione rudi à feminis eas vetantes. Pudoris hæc sedes, vbi maximè ostenditur rubor.* Moneo enim Plinius, non defuisse, qui existimarent prohibitum fuisse Romanis mulieribus, ne genas nouacula raderent, & stricim pilos tollerent, ne barba illis succresceret. Atqui malè hos, legem hanc, *Mulieris genas ne radunto*, interpretari, ex Ciceronis lib. 3. *Tusculanarum questionum*, liquidissimum euadere, quando ait. *Ex hac opinione sunt illa vana & detestabilia genera lugendi, prædotes muliebres, lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussiones.* Volebant igitur Romani vetare pessimam illam veterum consuetudinem, etiamnum apud barbaras fœminas quædam, seruata, qua in morte suorum, capillos sibi velunt, & faciem vnguibus lacerant, alique indecora præstant, quæ radendi verbo, olim omnia significabantur.

Non est igitur neque nunc, neque olim adeò fuit frequens, vt barbam luculentam fœminæ promitterent. *Aristoteles* lib. 3. cap. 11. *Hist. an. ait: Pili in mento mulieris non prodeunt, nisi interdum pauci, cum menstrui cursus subsisterunt. Et in terra Caria mulieribus Sacerdotibus euenire aiunt, quod diuinationis indicium interpretatur.* Plinius *Aristoteli*, vt solet, subscribit lib. 11. cap. 39. his verbis. *Inuente tamen quedam defuuiio capitis inualida, vt & lanugines oris, cum menstrui cursus sterere.*

Apud Hippocratem nostrum sexto Epidem. in fine, non nisi duas eiusmodi historias legimus. *Vna* fœminarum harum fuit *Phæthusa Pythæ* vxor, quæ vbi prius fœcunda fuerat, postquam maritus in exilium abiisset, huic menses steterunt, dolores & rubores ad articulos suborti, corpus virile euasit, & tandem produxit barbam, facta est hirsuta, & vox reddita aspera. Non potuerunt reuocari menses, nec multo postea tempore vixit. Altera fuit *Namysia Gorgippi* vxor, cui nec ipsi suppressi menses potuerunt restitui, & paulo post obiit.

Nostræ autem nomen est *Magdalena Ventura*. Prima valetudine toto vitæ suæ cursu vixit, neque quicquam detrimenti ex suppressis mensibus sensit, nisi quod priore à cohibitione, tempore, dum periodus prius solita euacuationis rediret, sibi mammas tantisper impleri & lumbos doleri, percepit. Munia hæc obiit semper virilia, cum bobus suis arando, agros colendo, maritum quoque in exilio sequendo, & inimicis resistendo, erat autem iam tum barbata, quamuis vestibus semper muliebribus veluti nunc quoque vteretur. Vocem non habet asperam, nec faciem valde virilem. *Laryngis* caput, quod in visis prominet, in ipsa planum est. Quadrati est habitus, & iusta statura.

Barban

Barbam quam semipedem iam longam gerit, ab vndecim tantum mensibus, ita nutriuit, cum eam prius semper abradi sibi permitteret. Non sum tamen nescius, plures eiusmodi mulieres, tam in *Germania*, quam *Italia*, hæc etiam nostra ætate, visas fuisse. Extat apud *Plinium* epistola *Gisberti Vossij* Inuidissimi *Ferdinandi* secundi, *Archieatri* præstantissimi, qua describit *Helenam Antoniam* virginem proluxâ admodum barbâ donatam, quam plurimi, *Græcij*, ex amicis meis viderunt, & apud Serenissimam *Ferdinandi Matrem* in Gynæceo nutriti batur. Hic iterum limites excessi, sed nec inutilia, nec profus iniucunda, vt spero, dedi.

Ad ouum à barba reuertamur. Sed priusquam secundæ controuersie nodos enodemus, dubio, quod supra aduersus nostrammetipsam conclusionem attulimus, satisfaciamus oportet. Idque hoc fuit. *Qua ratione duri corticis ouum ita bene magnum, ex Testudinis vtero, duabus cornibus testis, seu carceris parietibus, arte compresso egredi potuerit?* Fateor mehercle, antequam *Testudinis* anatomen vidissem, hoc mihi non nouum solummodo, sed insolens quoque apparuisse, cum aliquando *Testudines* fœminas grandioribus his ouis, assidentes, ac veluti flutu & anhelitu suo fouentes, contemplatus essem. Veruntamen res ita se habet. Inferior huius bestię tabula, seu testa, quæ ventrem integit, vnâ habet per totam sui longitudinem ferme, & tres per transfuersum positas futuras, siue commissuras, illis quæ in caluarijs videntur, haud quaquam abfimiles: vnâ prope caudam, tertiam prope collum, tertiam in media ventris regione collocatam, ad hunc solum, vt existimo, sinem vsuque, cum *Natura* nihil frustra, sed omnia in numero, pondere, & mensura procreauerit, vbi ibidem impressas, vt si animal hoc aliquem duriorē maioremq. bolum per os transglutire, vel infra aliquid sibi molestiam creans emittere vellet, hæc ipsa cornea, atque ossis substantia, non aliter, atque mollis quædâ cartilago cederet, aperiretur, exiret, dereturque. Conuenientiùs huic obiectioni responderi posse, nec per plurimas quidem acutasq. philosophorum rationes easque friuolas, quàm nunc factum est per simplices ac pauculas has, verasq. *Naturæ* demonstrationes, profus autumo.

Est autem inrer futuram mediam, illamq. quæ caput versus extat, alia triangularis, quæ ossiculum parte internâ, figurâ simili quoque exhibet, externa autem parte, rotundum nummulum repræsentat. Quæ vsum hoc habeat, adhuc ignoro, nec scio an hic ludere *Natura* voluerit, errare certè non voluit. Eiusdem profus formæ triangularia ossicula, in aliquibus humanis caluis, in vertice inueniuntur, præstantissimum, vt aiunt, Epilepticis remedium.

Nunc alteram ordiamur litem, quæ inter *Aristotelem* & *Hippocratem* voluitur. *An ex luteo oui formetur pullus, & albumine nutritur,* vt hæc centurionum contrarium fiat, vt ille voluit. Libuit autem hic paradigmatis loco, notoriam tam *gallinæ* quàm *laceræ*, icones subijcere, mox declarandas, quas ex ipsismet ouis olim, à me examinatis, & à pictore delineatis, viuâque experientia comprobatis, desumpsi; vt hinc constare valeat, vtri nos calculum nostrum adijciamus.

Hippo.

An olim
Romana
mulieres
frequenter
fuerint bar
batæ.
Videtur
hoc doceri
ex Plinio.

Responde
tur ex Ci
cerone.

Rarum hoc
fuit apud
veteres &
apud nos
æpocue.
Exempla ex
Aristotele
& Plinio.

Exempla
duo ex Hip
pocrate.

Constitu
tionis, &
morum de
scriptio in
nostra hæc
fœmina vo
cata Mag
dalena Ven
tura.

Gilbertus
Vossius
Cælaris Ar
chiepiscopi
describit.

Parerga
hæc viden
tur esse ve
lia & iucū
da.

Ad ouum
fit regre
sus.
Responde
tur obie
ctioni ab
auctore
motæ.

Quomodo
exitus de
tur ouo du
ri corticis,
ex vtero Te
studinis.

Hoc fit
propter su
tura in te
sta inferio
ri testudi
nis.

Alia & mi
ra est in ca
stidine Sa
tura.

Ad Secun
dam con
trouersiam
sic tracta
tur.

Ad Secun
dam con
trouersiam
sic tracta
tur.